

הרמב"ם במו"נ: "והרב אמר במורה הנבוכים... כי יאמרו במי שיכבה הנר שהביא החשך".

8) הרמב"ן בפירושו עה"ת (שמות י, כג) שבמכת חשך: "הי' שילוח חשך לא אפיסת אור היום בלבד, ויתכן שהיה איד עב מאד מורגש שהיה בו כמו ממש".

[להשלמת הענין ראה באריכות בקובץ הנ"ל]

★★

לפירש"י קצת קשה מדוע נקטה הגמ' "אמצויותי" דנראה דקאי על מצוות הנהגות ביום, ואולי מצוותא הוא מלשון צוותא, היינו שהאור יתחבר ליום והחושך יתחבר ללילה ודו"ק.

אכן בתוס' רבינו פרץ דקדק באמת מכוח הלשון אמצויותי וכתב וז"ל: נראה דלהכי נקט אמצותא ולא נקט ופקדיה איומא, לפי שיש מצוות שנוהגות ביום ואין נוהגות בלילה, כגון ציצית ותפילין. ונקט נמי אמצותא דלילה דאיכא נמי מצוות דאינם נוהגות אלא בלילה, כגון ספירת העומר כדאמר במס' מנחות (סו, א) שבע שבתות תמימות תהינה, אימתי אתה מונה אותן שלימות כשאתה מונה אותן מערב עכ"ל.

וברבינו חננאל כאן כתב: אמצותא דיממא למצות שנוהגים ביום, כגון ציצית ומילה וכיוצא בהן, חשוכא ופקדיה אמצותא דנהגי (בלילה) כגון הקטר חלבים ואברים ע"כ.

וראה בהגהות הגר"ד מצגר שליט"א לר"ח שנדפסו בקובץ מוריה (שנה י"ז גליון י"א-י"ב ע' ה' הערה 4) מש"כ לדקדק בשינויים שבין הרבינו פרץ והר"ח ע"ש היטב.

★★

בגמ': אלא הא קמ"ל דאור דכוכבים נמי אור הוא. למאי נפק"מ לנודר מן האור וכו'.

בשו"ת ציץ אליעזר (ח"א סימן כ' פרק י"ג) מביא מפרקי דר"א (פ"כ) שאם אין לו לאדם אש פושט ידו לאור הכוכבים שהם של אש, ויסתכל בצפרניו שהן לבנות מן הגוף ואומר בורא מאורי האש, והוסיף הציץ אליעזר שכמו שיכולים למברך בורא מאורי האש על אור הכוכבים שאין רואים בהן שום שלהבת, מכ"ש שמותר לברך בורא מאורי האש על אור חשמל.

[ומפרש: "ואני יודע כי ה' כבר תואר את עצמו שהוא יוצר אור ובורא חשך, ואומר במה שתואם את המוחש הזה שהוא ברא את האויר המקבל אור וחשך במציאות ובהעדר, והוא כעין שאמר אחריו עושה שלום ובורא רע, ואנחנו מסכימים שהחכם לא יברא, אלא ברא את הדברים שאפשר שיהא בהן שלום ורע לאדם לפי בחירתו"].

2) מחרה מחזיק אחריו רבינו הרמב"ם במורה נבוכים פ"י (מהד' קאפח): "שהחשך והסמאון העדרים ואינם זקוקים לעושה".

[ומפרש: ואף על פי שההעדר אינו שמהו מצוי, וכשם שאנו אומרים על מי שכבה נר בלילה שהוא יצר חושך... ועל פי ביאור זה יתבאר לך דבר ישעיה יוצר אור ובורא חשך עשה שלום ובורא רע, כי החשך והרע העדרים. והתבונן היאך לא אמר עושה חושך, ולא אמר עושה רע, לפי שאינם דברים מצוים שתיאמר בהם העשייה, אלא הניח עליהם בורא, לפי שמלה זו יש לה שיכות בהעדר בשפה העברית, כמו שאמר בראשית ברא וגו' והוא מן ההעדר"].

3) וכך כתב התוכן לרבינו אברהם בר חייא הנשיא שקדם להרמב"ם (חי לערך ד' תתפ"ג) בספרו 'העיבור' סוף שער העשירי: "ומפני שהחשך אינו דבר כי אם אפיסת האור ואבדתו".

4) האבן עזרא תחלת בראשית מוכיח שאין מלת ברא יש מאין, כי כתוב: "ובורא חושך שהוא הפוך האור שהוא יש".

5) והמדקדק הבלשן רבינו יוסף קמחי אבי הרד"ק (מובא במכלל להרד"ק ד"צ ליק עמ' קמ"ג) בספרו הזכרון: "כי השם נחלק בחכמת ההגיון לשלשה חלקים... והחלק השלישי שם ללא יש כמו חשך... והסרת האור הוא החשך".

6) וכך מחזיק בנו הרד"ק אחריו בפירושו על התורה בראשית א,ב (נדפס בחומש תורת חיים מוסה"ק): "והיה חשך על פני התהום... והי' האויר אשר על פני המים חשך, כי לא היה עדיין אור העליון נוצף באויר כי לא הי' ראוי לקבלו ובמקום שאין אור הוא חשך באמת".

7) ומכאן אל מי שנופו בפשט עיקרו בהלכה ושרשו בקבלה. הרמב"ן בפירושו עה"ת (שמות ד, יא) מביא